

Els mitjans escrits i audiovisuals com a formadors lingüístics

Daniel Casals i Martorell
i Mar Massanell i Messalles (ed.)

Els mitjans escrits i audiovisuals com a formadors lingüístics

Daniel Casals i Martorell i Mar Massanell i Messalles (ed.)

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Ideologies i tries lingüístiques a la Mallorca del segle xx (1970-1990). Els articles de premsa dels lingüistes Gabriel Bibiloni i Joan Melià¹

ROSA CALAFAT VILA

Universitat de les Illes Balears

1. Introducció

En morir el 1975 el general Franco, s'obria per a la llengua catalana l'esperança de tornar a ocupar els àmbits d'ús que quaranta anys de prohibicions li havien negat. Pel que fa a les Illes, la promoció del català comptava amb una estructura civil organitzada des dels anys seixanta, amb la creació d'institucions com l'Obra Cultural Balear (1962), tot seguint les passes d'Òmnium Cultural (1961) al Principat. El 30 de maig de 1963, el filòleg menorquí Francesc de Borja Moll, fundador de l'esmentada entitat illenca, enviava una instància, subscripta per centenars de catalans, al vicepresident del Govern espanyol amb la demanda que l'ensenyament en català fos pos-

1. Aquest treball és resultat del projecte de recerca FFI2016-80191-P (AEI/FEDER, UE), *Extensió social de la norma lingüística als mitjans de comunicació durant el segle xx*, finançat pel Ministeri d'Economia i Competitivitat, i s'emmarca en les línies del Grup de Recerca en Història de la Llengua Catalana de l'Època Contemporània (2017 SGR 1696), reconegut i finançat per l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca de la Generalitat de Catalunya.

sible a tots els centres d'escolarització primària, i que se n'impartís una assignatura a secundària i estudis superiors, a més del seu ús normal als mitjans de comunicació. Aleshores, Moll, en qualitat d'editor, s'encarregava de seleccionar i adaptar les rondalles mallorquines d'Antoni M. Alcover per a Ràdio Popular de Mallorca, emissora creada el 1959. Endemés, el 1968 s'editava la revista *Lluc* exclusivament en català, publicada pels missioners dels Sagrats Cors, com a continuació i superació de la bilingüe *Lluch*. A la dècada dels setanta se'n faria càrrec l'Obra Cultural Balear, fins al 1987, any en què l'esmentada entitat publicava la seva pròpia revista, *El Mirall*.²

Als anys setanta, la Constitució espanyola (1978) creava el marc legal que condicionaria la llengua catalana i el seu ús públic. Atorgava la supremacia al castellà, com a llengua d'Estat, i reservava per al català el sintagma confús de *las otras lenguas españolas*. Des d'aleshores, hauria de compartir cooficialitat amb l'espanyol. És aquest el condicionant principal de les lleis autonòmiques aprovades a l'època: els estatuts d'autonomia i les lleis de normalització lingüística.

El període de què s'ocupa aquest article gira a l'entorn del concepte *normalització lingüística*, terme adoptat socialment i legal amb la intenció de procurar per al català les mateixes condicions que per al castellà. Aviat, però, hi hagué discrepàncies internes sobre el significat d'aquesta pretesa igualtat.³ El 1986, amb la celebració del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, la comunitat científica feia un primer balanç de les polítiques de normalització dutes a terme pels respectius governs autonòmics.

A les Illes, lingüistes com Gabriel Bibiloni i Joan Melià, membres actius del II Congrés, analitzaven la societat illenca i els efectes de la normalització lingüística en la primera època de la seva aplicació.

2. Per a més dades referents a la publicació de totes dues revistes, *Lluc* i *El Mirall*, vegeu les entrades corresponents a la *Gran Enciclopèdia Catalana*, <https://www.enciclopedia.cat/ec-gec-0038120.xml>; <https://www.enciclopedia.cat/ec-gec-0042736.xml> [consulta: gener de 2020].

3. Els sociolingüistes d'aleshores discreparen quant a la possible igualtat entre el català i el castellà. Per una banda, hi havia els que alertaven sobre el mite bilingüista (Aracil, 1982); per l'altra, els que consideraven «contraproductiu, una política lingüística que es proposés mesures coercitives contra l'ús del castellà» (Vallverdú, 1986: 48).

2. El context illenc. Els mitjans escrits en català (1970-1990)

L'1 de març de 1983 s'aprovava, per la via de l'article 143 de la Constitució espanyola, l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears, amb el vot en contra d'Aliança Popular, que precisament era el partit que guanyava les eleccions aquell mateix any, amb Gabriel Cañellas al capdavant.⁴ Les Illes, en comparació amb la resta de territoris catalanoparlants, legislaren tard,⁵ fonamentalment per manca d'interès dels propis governants (Melià, 1992b: 56-57). Tot i així, l'article 3 de l'Estatut balear consolidava el terme *llengua catalana* per a referir-se a la pròpia de la comunitat;⁶ a més, feia responsable les institucions illenques de la seva normalització. L'article 35 de l'Estatut atorgava a la Universitat de les Illes Balears la funció consultora en matèria lingüística.

Els anys que precediren aquest text legal, lletraferits illencs de pes com ara Francesc de B. Moll havien procurat establir les bases necessàries per a la socialització del terme *català*. A la sessió inaugural dels cursos de l'Obra Cultural Balear de l'any acadèmic 1978-1979, el filòleg menorquí pronunciava la conferència «Llengua o dialecte? Català o mallorquí?», la qual fou publicada pel Consell General Interinsular i distribuïda massivament, amb més de cinquanta mil exemplars, de forma gratuïta. En paraules de la també filòloga Aina Moll, aquell opuscle «va contribuir sens dubte a crear un clima popular favorable a la normalització lingüística» (Moll, 2001: 16).

A Mallorca, les reivindicacions a la dècada dels setanta se centraven en la incorporació del català com a llengua materna⁷ a l'escola: «Des del curs 1972-1973, els alumnes de Magisteri tenien una assignatura de Llengua Catalana a Primer Curs» (Melià, 1992b: 52). Entre els anys setanta i vuitanta, la societat illenca era fonamentalment autòctona. El percentatge de catalanoparlants⁸ «entre els anys 1970-1980 oscil·lava del 70% al 80%; els ex-

4. Gabriel Cañellas fou president balear del 1983 al 1995, primer sota les sigles d'Aliança Popular, després Coalició Popular i, finalment, Partit Popular.

5. L'Estatut d'autonomia de Catalunya és del 1979 i el del País Valencià, del 1982.

6. L'Estatut del País Valencià, a l'article 6.1, afirma que «La llengua pròpia de la Comunitat Valenciana és el valencià».

7. Aleshores, el concepte *llengua materna* coincidia amb la llengua territorial (Melià, 1992b: 54).

8. Dades extretes de l'*Enquesta sociolingüística* de 1986, elaborada per la Universitat de les Illes

trems més baixos se situen entre els joves, per una banda, i a Palma, per l'altra. A Menorca, l'any 80, el 86% de la població parlava català» (Melià, 1992b: 49). La intel·lectualitat, amb la mirada posada al Principat, reflexionava sobre com hauria de ser l'Estatut. El febrer de 1976, la revista *Lluc* (número 656) recollia articles de firmes rellevants dels Països Catalans⁹ per a parlar del tema tant des d'una perspectiva històrica, l'Estatut del 32, com amb una visió prospectiva.¹⁰

A la dècada dels vuitanta, un cop aprovats els diversos estatuts, els governs autonòmics dictaven els textos que havien de regular llurs polítiques lingüístiques. Sota el terme *normalització lingüística*,¹¹ s'iniciava un procés de recuperació pública del català, que els moviments socials reivindicatius i les polítiques d'autogovern haurien de fer efectiu (Marí, 2011: 85). És així com s'aproven la Llei de normalització lingüística de Catalunya (1983), la Llei d'ús i ensenyament del valencià (1983) i la Llei de normalització lingüística de les Illes Balears (1986).

L'any 1986, coincidint amb la Llei de normalització de les Illes, se celebrava el II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, el qual pretenia fer un toc d'atenció «sobre l'estat d'amenaça en què es troba la nostra llengua» (Marí, 1987: 5). La revista *El Mirall*,¹² de l'Obra Cultural Balear, l'abril de 1987 (número 5), es dedicava a fer balanç del ressò que l'esdeveniment havia tingut entre els illencs: «El II Congrés Internacional de la Llengua Catalana,

Balears (UIB) amb el suport del Consell Insular de Mallorca. L'anàlisi de l'*Enquesta* és recollida a Bibiloni (1988: 69-78).

9. El número de la revista recull articles de Josep Benet, per al Principat; Josep Lluís Blasco, per al País Valencià, i Sebastià Serra i Antoni Serra, per a les Illes, entre d'altres col·laboracions.

10. En aquest mateix número, la revista informava dels actes que la Societat Premsa Catalana feia a Mallorca per a la difusió del diari *Avui*. El 5 de febrer de 1978, Josep Espar i Ticó, un dels promotors, en feia l'acte de presentació a Palma. Així mateix, se'n preveïen «a altres llocs tant de Palma com de pobles de les Illes. Entre altres està programat pel dia 2 de març a l'Obra Cultural Balear» (p. 27).

11. El terme *normalització* triomfa fins als anys noranta, en què esdevé imprecís pel mateix fet de suggerir un final més que no un procés continuat (Lamuela, 1987: 64-65). A l'inici dels noranta ocupa un lloc central el terme *planificació lingüística* (Marí, 2011: 86).

12. Aquest número resulta imprescindible per a tenir una visió del que significà l'esmentat Congrés per a les Illes.

qualificat per la premsa local com l'esdeveniment cultural més important de 1986 a les Illes Balears, bé mereixia la publicació d'un dossier» (p. 1). A les seves pàgines, s'hi deia que «a les Illes Balears és on aquest Congrés ha aconseguit una ressonància social més àmplia» (Marí, 1987: 6). Amb reflexions com les d'Antoni M. Badia i Margarit, Gabriel Bibiloni i Isidor Marí, s'hi tractaven temes com la defensa de la unitat i del nom de la llengua, o la planificació per a «assolir un futur de normalitat per al nostre poble» (Mir / Bosch / Magrinyà, 1987: 9), entre d'altres.

Les revistes *Lluc* i *El Mirall* es convertiren en la plataforma dels intel·lectuals illencs per a la divulgació del coneixement de la llengua i la cultura catalanes. Al voltant de l'Obra Cultural Balear —com a entitat cívica catalana i amb l'aixopluc de la Universitat de les Illes Balears—, es difonia un corrent de pensament i de reflexió de la situació sociolingüística. La revista *El Mirall* (número 0, p. 3), gener de 1987, ho explicitava de la següent manera:

El Mirall assumeix íntegrament els estatuts de l'OCB, sobretot pel que fa als fins i objectius de l'associació. La normalització lingüística del català en els mitjans de comunicació social; la defensa de la identitat nacional de les Illes Balears en el marc dels Països Catalans; la promoció de la cultura illenca i la salvaguarda del seu patrimoni històric, artístic i ecològic; finalment, promoure l'estreta col·laboració entre els països que usen la nostra llengua i facilitar la incorporació de la cultura universal a la llengua catalana, tot promouent l'intercanvi cultural entre les nacions de la comunitat internacional.

Les polèmiques més recurrents entre el món politicocultural illenc d'aleshores transcorrien al voltant de la incorporació del català a l'àmbit docent i als mitjans de comunicació. Els polítics illencs,¹³ al debat de les eleccions autonòmiques de 1987, del qual donà compte la revista *El Mirall* (número 9), juny de 1987, en parlar de la Llei de normalització lingüística focalitzaven l'interès en els dos àmbits esmentats (Lladó / Estelrich, 1987: 11-12):

13. Els partits participants foren: EU (Esquerra Unida), UM (Unió Mallorquina), PSOE (Partit Socialista Obrer Espanyol), AP (Aliança Popular), PSM (Partit Socialista de Mallorca) i PDP (Partit Demòcrata Popular).

EU. «La normalització lingüística és una eina important i és tasca del Govern dur-la a terme.» UM. «S'ha de dur a terme la Llei de normalització lingüística i no serà possible si no hi ha competències educatives i partides econòmiques.» PSOE. «La Llei de normalització es farà bé si el Govern té voluntat.» AP. «La llei que tenim és consensuada... Tenim voluntat política.» PSM. «La situació és tan greu que s'han de prendre mesures fortes. És decisiva també l'oferta de mitjans de comunicació en català.» PDP. «S'ha d'impulsar, des del parvulari fins a la Universitat i l'ensenyament del i en català.»¹⁴

Per la seva banda, dins els actes del II Congrés sobre Llengua i Mitjans que tingueren lloc a Perpinyà, els periodistes illencs denunciaven la marginalitat del català i, alhora, les mancances lingüístiques dels periodistes: «baldament s'hagin produït avanços considerables en aquells mitjans que, com la ràdio i la televisió, no necessiten de l'escriptura per comunicar el missatge» (Verd, 1987: 17). I és que l'absència d'aquesta llengua a les aules havia condemnat els seus parlants a l'analfabetisme i a la confusió simbòlica sobre l'estàndard o el nom de la llengua. L'educació esdevenia una peça cabdal per a conscienciar els parlants i implicar-los en el procés de recuperació lingüística (Melià, 1992b: 56):

Durant el curs 1979-1980, l'any d'incorporació del català a l'escola (amb el nom de *Lengua de las Baleares*), una enquesta passada entre els alumnes d'ensenyament mitjà de Mallorca mostra com el 26,2% dels que parlen català contesten que no el parlen quan la pregunta es fa amb aquest nom. El 1980, a Menorca, un 35% de la població (a Mallorca i a Eivissa segurament el percentatge devia ser superior) considera que «menorquí i català són dues llengües diferents».

A la primeria dels anys vuitanta, el Principat creava una Direcció General de Política Lingüística (1980), que impulsava campanyes per a la conscienciació social entorn de la necessitat de fer del català una eina de cohesió

14. Les sigles esmentades al paràgraf corresponen als partits següents: EU (Esquerra Unida), UM (Unió Mallorquina), PSOE (Partit Socialista Obrer Espanyol), AP (Aliança Popular), PSM (Partit Socialista de Mallorca), PDP (Partit Demòcrata Popular).

grup al. Amb el lema «El català, cosa de tots» (1982)¹⁵ es pretenia esperonar la societat. Es feia imprescindible dotar els parlants d'eines culturals per tal d'avançar en l'estandardització del català, atès el fet que, com es propugnava des de la teoria sociolingüística, «l'acceptació d'una varietat supradialectal no és concebible sense una prèvia consciència de comunitat» (Ninyoles, 1971: 63).

Les polítiques governamentals engegaren programes d'ensenyament als adults catalanoparlants i als immigrants, aleshores principalment hispanoparlants. La Generalitat posava en marxa els cursos de català per a adults i n'elaborava materials didàctics que esdevenien de referència, com ara el curs multimèdia per a no catalanoparlants *Digui-Digui...* (1983), adaptat posteriorment per l'Obra Cultural Balear. El 1987, la revista *El Mirall* (número 0) en difonia les primeres fitxes, que havien de servir per als cursos de l'entitat illenca. Amb la intenció de motivar l'alumne a consumir premsa en català, s'incorporava la lectura de la revista en el procés d'aprenentatge (Sànchez / Mir, 1987: 41):

*Digui, digui... s'utilitza als cursos que organitza l'Obra Cultural Balear a Mallorca. [...] Som lluny encara de poder fer servir l'àmplia gamma de materials i mitjans de comunicació que aquest curs ofereix, però podem des d'ara integrar en el procés d'aprenentatge la lectura de la premsa en català. Començam l'experiència amb la revista *El Mirall*, però tant de bo que d'altres diaris i revistes incorporin aquestes pàgines paral·lelament a la incorporació del català com a llengua normal d'expressió.*

En aquest període, l'Obra Cultural Balear,¹⁶ en qualitat d'entitat cívica, assumia algunes de les funcions pròpies d'una direcció general, atès el fet que a les Illes no es crearia fins al 1995. Quant a les institucions de govern, les seves actuacions es caracteritzaven per una absència de planificació lin-

15. Aquesta campanya precedí la Llei de normalització (1983).

16. En el seu paper capdavanter en la política lingüística illenca, el 1981 l'Obra Cultural Balear feia públics uns *Criteris bàsics per a la normalització de la llengua catalana a les Illes Balears*.

Digui, digui...

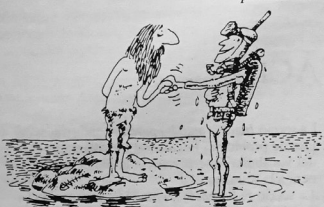
Curs multimèdia de català

AUTOAPRENTENT
Per aprendre a aprendre
Una guia per a l'autoaprenentatge
de la llengua catalana

Saludar i identificar-se

Unitat 1

per John McDowell - Conxita Macià

Juguem amb les paraules

Els noms de les lletres

— Relaciona la columna a) amb la columna b). La columna a) correspon als números de l'u al deu. A la columna b) hi ha els mateixos números, però escrits amb els noms de les lletres.

Exemple: CINC - CE I ENA CE

a)	b)
U	ESSA I ESSA
DOS	VE U I TE
TRES	ENA O U
QUATRE	ESSA E TE
CINC	DE O ESSA
SIS	U
SET	TE ERRA E ESSA
VUIT	CE I ENA CE
NOU	DE E U
DEU	CU U A TE ERRA E

Sopa de lletres

— Cerca cinc noms de persona en català.

R M A R G A L I D A N
L I T O J R J U R M T
F G O R O N F E R A L
M O F R A N C E S C I
A L M E N L U G E P A
J A L O R R E M S O P
L I L L O R E N Ç B A
V Z P E R S A N T E U
I L M E R T O S A M E
L O R T A S E M V E S

Al professor

Avui, a la pàgina de referència a la unitat 1, el contingut que treballarem està relacionat amb:

- identificar certes persones;
- apuntar noms, lletrejant com s'escriuen;
- comptar fins a deu.

A l'alumne

Recorda't que:

- pots llegir sense entendre totes les paraules;
- llegeixes per captar el missatge general, no el significat de cada paraula;
- pots endevinar el que no entens;
- pots fer servir la informació que ja tens del tema per ajudar-te a llegir.

Quants n'hi ha?

Individual

- Fes una llista de tots els noms en català que apareguin a les 5 primeres pàgines de la publicació.

Treball per parelles

- Amb un company llegiu-vos les llistes en veu alta, l'una a l'altre. Afegiu-hi qualsevol nom que no tingueu a la llista i demanau al company que el lletregi si fa falta.

Com s'escriu?

- Apunta 5 noms estrangers que apareixen a l'article «Les expedicions mallorquines a les Illes Canàries en el segle XIV».

1.
2.
3.
4.
5.

- Ara dicta els noms a un company, lletrejant-los, i ell et dictarà els seus. Després cerca els noms a la revista per verificar que els tinguin ben escrits.

Fullegem la revista

- Contesta les següents preguntes i apunta el número de la pàgina on apareix la informació.

1. Qui és el director de la publicació? pàg.
2. Què nom un dels redactors de la publicació? pàg.
3. Qui és l'autor de l'article sobre Teatre? pàg.
4. A quina pàgina apareix «Opinió 61»? pàg.

- Fent servir aquestes frases com a model, escriu dues preguntes sobre informació que trobes a la publicació. Després canvia't amb un company i contesta les seves.

Adaptat per: OBRA CULTURAL BALEAR

Cedit per: Departament de Cultura
de la Generalitat de Catalunya

Direcció General
de Política Lingüística

Figura 1. *El Mirall* (número 0), gener de 1987, p. 42

güística, excepte el Consell Insular de Menorca i l'Ajuntament de Palma, que des del 1983 comptaven amb serveis lingüístics mínimament dotats (Melià, 1992b: 58).

El 1989 l'Obra Cultural Balear promovia la Campanya de Normalització Lingüística, amb Aina Moll al capdavant. La integraven el Govern Balear, els consells insulars i l'Ajuntament de Palma, governats per partits diferents. Amb el lema «La llengua feina de tots» s'emulava aquell primer eslògan de la Generalitat.

Aquell mateix any, la revista *El Mirall* (número 24), gener de 1989, anunciava la imminent recepció a les Illes del Canal 33. Aleshores les Illes rebien¹⁷ pràcticament tota l'oferta pública de mitjans audiovisuals en llengua catalana.

3. Els articles de Gabriel Bibiloni i Joan Melià a la premsa

En el període que ens ocupa, Gabriel Bibiloni,¹⁸ des de l'aula universitària, i Joan Melià,¹⁹ a l'ensenyament secundari, analitzaren el concepte *normalització* i la seva aplicació dins el context sociolingüístic illenc, format, majoritàriament, per una població desproveïda d'eines de culturització simbòlica en la llengua pròpia: «un 41% de la població de Mallorca afirmava no

17. L'Associació VOLTOR, de l'entorn de l'Obra Cultural Balear, s'ocupava del repetidor que feia possible la recepció dels canals en català.

18. El Dr. Gabriel Bibiloni, professor de la UIB des del 1975, és reconegut pels seus treballs lingüístics i sociolingüístics. És autor d'«El blog de Gabriel Bibiloni», en què tracta els temes més polèmics de la normativa i d'aspectes sociolingüístics en general (<<http://bibiloni.cat/blog/>>). Actualment, és un dels lingüistes amb més seguidors al seu compte de Twitter. Hi debat qüestions de normativa i d'ús lingüístics, fonamentalment als mitjans: neologismes i calcs en sentit estricte. I hi fa propostes per a la substitució dels calcs innecessaris: «*Paper mullat* deu ser un calc de *papel mojado*. Com podríem fugir del calc? En totes les llengües romàniques és usual dir *lletra morta*. És una idea». Al mateix blog hi trobam l'apartat bibliogràfic de l'autor: <<http://bibiloni.cat/publicacions.html>>.

19. El Dr. Joan Melià, catedràtic a l'ensenyament secundari i, posteriorment, professor a la Universitat de les Illes Balears, fou vicerector associat de Normalització Lingüística (1991-1994) a la UIB i director del Servei Lingüístic (1998-1999) d'aquesta universitat. A la legislatura 1999-2003, fou director general de Política Lingüística del Govern de les Illes Balears. Ha estat coordinador del Grup de Recerca Sociolingüística de les Illes Balears (GRESIB) i del Centre de Documentació en Sociolingüística de les Illes Balears (CDSIB), i membre de la xarxa de grups de recerca Coneixements, Representacions i Usos del Català (CRUSCAT).

saber escriure gens en català, un 27%, un poc, i sols un 12% reconeixien fer-ho mitjanament bé» (Bibiloni, 1988: 75); i amb una casta política desarelada: «una gent, formada a més a més a l'escola franquista, on aprengué a sentir-se no res, que és incapaç de concebre la possibilitat i la necessitat de viure íntegrament en la pròpia llengua» (Bibiloni, 1988: 77). La producció en premsa d'aquests dos pensadors girava al voltant de la conscienciació lingüística, per una banda, i de la denúncia, per l'altra (Melià, 1987b: 275):

Els àmbits quasi exclusius de referència quan els nostres polítics parlen de normalització lingüística són, de forma extremadament monòtona, en primer lloc i quasi en solitari, l'ensenyament; i darrerament, de tant en tant, els mitjans de comunicació. Com si l'ús de la llengua es mantingués cenyit exclusivament a aquests dos àmbits.

Aquests autors —amb títols com *Un poble, una llengua* (1977), opuscle que Gabriel Bibiloni²⁰ escriví per al Congrés de Cultura Catalana a les Illes—²¹ s'inscriuen dins el corrent crític de la sociolingüística catalana,²² que veu la impossibilitat de normalitzar el català davant la pressió legal de l'espanyol: «Forçar una codificació i sobretot una elaboració i una cultivació confluents no paga la pena si les relacions entre catalanoparlants s'han de limitar a algunes reunions anuals de filòlegs o escriptors» (Polanco, 1984: 140).

Els primers articles a la premsa de Gabriel Bibiloni daten de la segona meitat dels anys setanta. Tenien com a objectiu donar resposta als elements simbòlics de cohesió grupal (la bandera, el nom de la llengua, la toponímia) que haurien d'assumir les institucions autonòmiques. A aquest propòsit responien els articles publicats a la revista *Lluc*, tant el 1977 (números 670 i

20. Altres títols de l'època d'aquest autor són *L'unilingüisme de la nació catalana. Una restitució pendent* (1987) i *Fer una llengua és fer una nació* (1994), tots dos en coautoria.

21. El Congrés de Cultura Catalana (1975-1977) es va dedicar a analitzar els aspectes culturals en sentit ampli del món català: llengua, dret, agricultura, arts plàstiques, etc. El propòsit, elaborar informes que fossin útils als futurs governs autonòmics dels Països Catalans (<<http://congres.fundccc.cat/historia/que-va-ser/>>).

22. A la dècada dels noranta, des de la Universitat de Girona, s'afirmava que: «no es pot pensar en la normalització del català si no preveiem una desnormalització de l'espanyol als Països Catalans» (Prats / Rafanell / Rossich, 1991: 67).

675) com el 1978 (número 679), sota el mateix títol: «La senyera de la discòrdia». L'autor hi aportava documentació històrica a l'entorn de la representació de les quatre barres com a única marca del que hauria de ser la bandera autonòmica,²³ n'explicava la confusió de la franja blava distintiva —el castell amb fons morat era una mala interpretació que feu Benet Pons i Fàbregues, basat en un sol document, en l'informe que el 20 de febrer de 1906 lliurà a l'Ajuntament de Palma— i en conclouia: «El signe de les quatre barres, com a senyera comuna de les nostres illes i com a bandera que haurà d'adoptar com a oficial un futur govern autonòmic, em sembla que no admet discussió» (Bibiloni, 1977, I: 9). En el mateix article hi encabia, conjuntament amb la senyera, la resta d'elements de representació nacional: «al igual que la llengua, la cultura i la història, ens uneix a les altres terres catalanes; per això s'ha de comptar amb la bel·ligerància del búnquer-goneïlla de sempre» (Bibiloni, 1977, I: 9). Certament, aquests autors denuncien no sols l'apatia normalitzadora del govern autonòmic sinó també les forces de descompactació grupal, secessionisme, presents a tota la comunitat lingüística²⁴ i que en el cas de les Illes hi imposaren el criteri de la bandera amb franja blava (Bibiloni, 1977, III: 30):

Decididament el senyor Josep Segura i Saldado és un prodigi de la tossuderia difícilment superable. La quixotesca defensa que ha emprès de la senyera del castellet, a *Lluc*, a tots els diaris locals i, fins i tot, als valencians *Las Provincias* i *Levante* —de bracet del búnquer-barraqueta— arriba a uns extrems que ja cauen dins el terreny de l'obsessió.

Dedica altres articles a aclarir alguns punts no considerats per la normativa d'aleshores. Així, sota el títol «L'ortografia de la primera persona del

23. L'Ajuntament de Palma, el 1906, encarregà un informe a Benet Pons i Fàbregues en referència a quina bandera calia lluir. El 1907 s'editava aquest document amb el títol *La bandera de la Ciudad de Mallorca*.

24. El 1991 Gabriel Bibiloni, a l'article «València: cadascú acull allò que sembla», publicat a *El Mirall* (número 48), dirà, a propòsit de l'oficialització del nom particularista de la llengua: «La consagració del nom de valencià per a la llengua del país o comunitat o el que sigui és un dels fets més lamentables de la història recent d'aquella —d'aquesta— terra» (p. 18).

present d'indicatiu», publicat el 1976 a la revista *Lluc* (número 663), l'autor parlava de les formes insulars verbals sense terminació (Bibiloni, 1976: 23):

Les gramàtiques que han difós a les Illes l'ortografia oficial no han resolt la qüestió; la de Moll (Raixa, PM, 1968) no en diu ni una sola paraula, i la de Busquets (*Ortografia mallorquina*, PM, 1931) tracta el problema, però amb parcialitat i errors. [...] únicament m'he proposat aplicar la normativa vigent a aquesta àrea concreta amb la consciència que serà una exposició provisional i susceptible de perfeccionament.

Cal destacar la tasca de Bibiloni en la normalització de la toponímia urbana.²⁵ A aquest tema hi donen resposta articles com «Els carrers de la ciutat de Mallorca», publicat a *Lluc* (número 685), el 1979. Amb el lema «Els carrers són nostres», l'editorial assegurava que «un dels problemes que els nous Ajuntaments (tots?) tenen sobre la taula és el del canvi de noms d'alguns carrers, desfigurats per les circumstàncies polítiques que han causat la despersonalització del nostre poble» (p. 3). Altres títols són «La ciutat de Mallorca. Consideracions sobre un topònim», publicat el mateix any a la revista *Randa* (número 9), en què l'autor demostrava l'adequació dels noms Palma o Mallorca per a referir-se a la ciutat de l'illa major; o «L'article del topònim», dins *Randa* (número 18), el 1985, en què teoritzava sobre l'ús de l'article literari en la toponímia illenca, d'acord amb el cànon de l'estàndard (Bibiloni, 1985: 137):²⁶

Des del moment que s'ha establert i acceptat que a tota l'àrea lingüística catalana *el, la, els i les*, són els articles de la llengua comuna codificada, i que en algunes zones hi conviu una altra variant com a norma col·loquial (*es, lo*), l'aplicació d'aquest principi als topònims hauria de ser automàtica.

25. El 1983 l'Ajuntament de Palma publicava el llibre *El nom dels carrers de Palma*, de Gabriel Bibiloni.

26. L'autor s'ha ocupat d'estudiar el valor de la llengua estàndard en la comunitat lingüística catalana, a més d'argumentar-ne les formes lingüístiques que l'haurien de simbolitzar, en publicacions com *Llengua estàndard i variació lingüística* (1997). Pel que fa a la toponímia illenca, trobam publicacions més recents al seu bloc sobre el paper dels mitjans en la difusió de la norma, en títols com «De topònims, articles i diaris» (2012), <<http://bibiloni.cat/blog/?p=2154>>.

Un dels temes que ha abordat el lingüista en la seva producció científica és el model de llengua estàndard²⁷ per a un mercat comunicatiu català. En un context en què ben aviat la llengua usada pels mitjans suscitava les reaccions d'alarma del món universitari (Gifreu, 2011: 76), Bibiloni denunciava l'ús *demacrat* que TV3 i TVE-Balears feien de l'estàndard català. A l'article «Les conclusions i la conclusió», inclòs al monogràfic que la revista *El Mirall* (número 5), el 1987, dedicava al II Congrés, reivindicava «una llengua nacional moderna, com les que han fet altres comunitats lingüístiques europees, sense les mesquineses regionalistes» (Bibiloni, 1987: 16).

Per la seva banda, els textos en premsa de Joan Melià s'ocupaven²⁸ principalment de l'àmbit de l'ensenyament: els avenços en l'ús del català a les aules, les lleis autonòmiques que s'hi referien, els entrebancs polítics, per una banda, i el paper cabdal dels mestres i altres sectors socials en la normalització lingüística, per l'altra. El 1986, a la revista *APLEC (Associació de Professors en Llengua Catalana)*, publicava l'article «El nou Decret, una oportunitat tudada», en què denunciava el paper coercitiu de les autoritats locals i les seves vel·leïtats reduccionistes en matèria lingüística. A propòsit dels llibres de text i altres materials didàctics, Melià reflexionava sobre les intencions del Govern autonòmic d'impedir «l'entrada de material elaborat fora de l'Illa». Acabava l'article reconeixent el treball dels moviments socials organitzats en pro de la normalització (Melià, 1986a: 14):

En són exemples recents, si volem referir-nos al món de l'ensenyament, la creixent expansió de les Escoles Mallorquines, tot i els entrebancs que ja hem esmentat en relació a l'ensenyament en català, i l'inici de forma oficial d'aquest corrent a l'ensenyament mitjà, encara que massa tímidament. Però també n'hi ha mostres a altres sectors, com l'espectacular resposta positiva a la instal·lació d'un repetidor de TV3, la qual cosa podria ser molt millor si des de la Televisió de Catalunya hi hagués una actitud més adequada envers les Illes.

27. El 1997 publica el llibre *Llengua estàndard i variació lingüística*, en què tracta fonamentalment sobre el model de llengua estàndard i la problemàtica de l'estandardització.

28. Melià fou membre actiu de la Comissió per a l'Ensenyament i Normalització del Català (CENC) i de l'Obra Cultural Balear.

Certament, mentre que la Comissió per a l'Ensenyament i Normalització del Català (CENC),²⁹ de la qual Melià era vocal, treballava per a l'ús comú dels llibres escolars produïts dins la comunitat lingüística catalana, els governs autonòmics mostraven inclinacions fragmentàries en el contingut dels llibres escolars i en llur distribució.³⁰

Continuava, Melià, les reflexions sobre l'ensenyament i la normalització amb títols com «La tortuosa i llarga singladura a Itaca. O l'ensenyament en català a BUP i FP», publicat a *El Mirall* (número 27), el 1989, en què feia una anàlisi, imprescindible per a la història sociolingüística de les Illes, de les iniciatives escolars, els consensos i els debats que s'hi produïren: «si amb la nostra lluita per l'ensenyament en català aconseguim que 6, 9, 12, 20 o 25 hores setmanals tenen classes en què utilitzen el català, són hores en què viuen en català i que d'una altra manera no seria possible» (Melià, 1989: 31); a més d'estudiar les actituds i els usos lingüístics de la població escolar: «l'ús lingüístic entre els joves que en aquests moments assisteixen a classes a centres de BUP i FP és ben poc favorable al català» (Melià, 1989: 31). L'autor insistia a destacar les iniciatives cíviques, especialment la dels col·lectius de mestres, i a criticar la passivitat governamental i empresarial en l'ús del català. A l'article «De l'odiada llengua», publicat a *El Mirall* (número 2), el 1987, escrivia (Melià 1987: 14):

El que és vera és que a hores d'ara és altíssim el tant per cent de la població illenca que entén el català i, així i tot, les institucions, els organismes públics, les empreses privades i moltes persones, actuen, pel que fa a les disposicions relatives a l'idioma i al seu ús, com si ens trobéssim en una situació totalment capgirada.

29. El 1989 la CENC publicava l'opuscle *L'ensenyament, eina bàsica de la catalanització*, en què entre d'altres qüestions feia un repàs crític de les mesures legals del Govern balear en matèria d'ensenyament.

30. La regionalització actual dels llibres de text, amb versions diferents per a cadascuna de les comunitats autònomes en llengua catalana, és estudiada a Calafat (2010).

BIBLIOGRAFIA PER A L'ENSENYAMENT EN CATALA

BUP, FP: MATEMÀTIQUES

curs	barxiller	llibre	editorial	títol	autor
—	BUP/FP	Voc	Rosa Sensat	Vocabulari de matemàtica bàsica	C. Alsina
—	BUP/FP	Voc	Serpa	Vocabulari matemàtic català-castellà	G. Carreras
—	BUP/FP	Voc	Generalitat Valenciana	Vocabulari de les matemàtiques	J. J. Climent Coloma
—	BUP/FP	Rev	E.T.S.d'Arquit. Barna	L'Escaire. Revista didàctica de matemàtiques	Com. Coord. Lexicogr. d
—	BUP/FP	Voc	Imp. Juvenil	Vocabulari bàsic: Matemàtica, física i química	Grup Zero
—	—	—	ICE, UAB	Retrobem el món de la geometria	Grup Zero
—	—	—	ICE, UAB	Introducció al càlcul diferencial. Estudi de la derivada	Grup Zero
—	—	—	ICE, UAB	Càlcul diferencial. Estudi de funcions	Grup Zero
—	—	—	ICE, UAB	Rectes, vectors. Introducció a la geometria analítica	Moreu-Rey
—	BUP/FP	Cons	Moll (Raixa)	El naixement del metre	—
—	BUP/FP	Cons	Ullises	Els nombres i els homes. Encicl. «Ullises» vol. 6	A. Malet i J. Paradi
—	BUP/FP	Cons	ICE, UAB	Els orígens i l'ensenyament de l'àlgebra simbòlica	E. Boned
—	BUP/FP	Cons	Omega/Teide	Espais de probabilitats finits	Diversos
—	BUP/FP	Cons	IEC	El desenvolupament de les matemàtiques del segle XIX	F. Hurtado i altres
1	BUP	Text	Serpa	Curs de matemàtiques	J. Boada i altres
1	BUP	Text	Teide	Matemàtica	T. Riera i altres
1	BUP	Text	Barcanova	Paràmetre	P. Solà i Montserrat
1	BUP	Text	Casals	Matemàtica	F. Alvarez i altres
1	BUP	Text	Vicens Vives	Vèrtex	Grup Zero
1	BUP	Comp	ICE, UAB/Vicens Vives	I. La mesura i els nombres	Grup Zero
1	BUP	Comp	ICE, UAB/Vicens Vives	Les funcions lineals i quadràtiques	Grup Zero
1	BUP	Comp	ICE, UAB/Vicens Vives	Estatística i atzar	Grup Zero
2	BUP	Text	Serpa	Curs de matemàtiques 2	J. Puig i altres
2	BUP	Text	Teide	Matemàtica 2n	J. Boada i altres
2	BUP	Text	Barcanova	Paràmetre	T. Riera i altres
2	BUP	Text	Casals	Matemàtica	P. Solà i Montserrat
2	BUP	Comp	ICE, UAB/Vicens Vives	Progressions	Grup Zero
2	BUP	Comp	ICE, UAB/Vicens Vives	Estudi de les funcions exponencial i logarítmica	Grup Zero
2	BUP	Comp	ICE, UAB/Vicens Vives	Introducció a les derivades	Grup Zero
2	BUP	Comp	ICE, UAB/Vicens Vives	Funcions circulars	Grup Zero
2/3	BUP	Comp	Claret	Cinc cèntims de trigonometria	Ll. Carbonell i altres
2/3	BUP	Comp	Claret	Derivades? Parlem-ne	Ll. Carbonell i altres
2/3	BUP	Comp	Claret	Descobrim les funcions	Ll. Carbonell i altres
2/3	BUP	Comp	Claret	Integrar? És un art	Ll. Carbonell i altres
2/3	BUP	Comp	Claret	Límit de successions i funcions de continuïtat	Ll. Carbonell i altres
2/3	BUP	Comp	Claret	La geometria és cosa fina	Ll. Carbonell i altres
2/3	BUP	Comp	Claret	L'atzar? Cosa de sort	Ll. Carbonell i altres
2/3	BUP	Comp	Claret	Què en fem, dels vectors?	Ll. Carbonell i altres
3	BUP	Text	Serpa	Descobrim el nombre complex	Ll. Carbonell i altres
3	BUP	Text	Casals	Curs de matemàtiques 3	A. Brix i altres
				Matemàtica	P. Solà i Montserrat

A la Mar Mediterrània, bodega de la cultura de la vinya i de la cuina. El Bodega de la Vinya és una bodega i restaurant situat a la zona de la vinya, amb una gran tradició i una cuina de qualitat.

Jaume Mesquida

VINYES I BODEGUES A PORRERES (MALLORCA) Tel. 971/647106

VENDA DIRECTA A LA BODEGA

Tots dos professors conflueixen³¹ en llurs articles a denunciar les següents mancances en els intents de normalitzar la llengua i la cultura catalanes a la Mallorca d'aleshores. Primer, el límit irresoluble que marcava la Constitució espanyola a la plenitud d'usos del català. Tal com ho reflecteixen els articles: «Una llei perquè tot continuï igual», de Gabriel Bibiloni, i «Tots els animals són iguals, però alguns animals són més iguals que d'altres», de Joan Melià, ambdós publicats a *Pissarra* (número 39), el 1986: «A pesar de constitucions, estatuts i lleis de normalització, hi ha dues classes de llengües: la castellana (o espanyola, tant és) i la resta» i «dues classes de súbdits: els de primera i els de colònies» (Melià, 1986: 28). Segon, la necessitat de veritables polítiques governamentals en matèria de Política Lingüística. Escrivia Bibiloni (1987: 15) a la revista *El Mirall* (número 5), el 1987:

Les conclusions insten les autoritats autonòmiques, que participaren i presidiren el Congrés, a establir una planificació conjunta de la seva política lingüística, a crear els organismes adients per a aquesta coordinació i a dur a terme una promoció efectiva del català a tots els àmbits, esgotant les possibilitats del marc legal vigent. [...]. ¿Caldrà recordar que el Govern Balear fa un ús absolutament nul del català, la seva llengua *pròpia* segons la llei?

Tercer, la urgència de revertir les actituds lingüístiques dels parlants en una societat eminentment desinformada i amb un procés d'espanyolització constant i progressiu. Escrivia Melià a *Pissarra* (número 39): «I, mentrestant, una comunitat catalanoparlant en regressió que tant li és o que hi acluca els ulls» (Melià, 1986: 28). Seguint amb aquesta línia, el 1990, Gabriel Bibiloni —a la revista *Serra d'Or* (número 366), amb el títol «La llengua a Mallorca en un moment crucial»; i a la revista *Lluc* (número 758), amb l'article «Feina de qui?»— denunciava el creixent ús del castellà entre els joves davant la passivitat institucional (Bibiloni, 1990a: 13):

31. Al 1986, la revista *Pissarra* (número 39) publicava ensems articles de Bibiloni (p. 29) i Melià (p. 28), que analitzaven, críticament, la Llei de normalització lingüística, aleshores acabada d'aprovar.

Nativització de l'espanyol entre el jovent. A Mallorca alguns treballs de camp mostren el contrast entre una població adulta on el 75 per cent és catalanoparlant i un sector infantil i juvenil on el percentatge anterior es redueix a la meitat si fa no fa. [...] L'actitud dels governants. No. Això no funciona. Quinze anys de nou règim ens donen prou perspectiva per a veure que l'actual estat de coses apunta a qualsevol fita menys a la normalització del català.

Quant als aspectes positius en l'avenç públic del català, ambdós lingüistes en remarcaven els següents punts: la tasca normalitzadora de la universitat illenca, el treball dels mestres i la presència de pràcticament totes les televisions de l'espai català a les Illes. El 1988, Gabriel Bibiloni apuntava a *Caplletra* (número 3), quant a la Universitat balear: «d'ençà que s'encarregà de la direcció de la Universitat de les Illes Balears l'actual equip de govern (març del 84) un objectiu fonamental de la política universitària ha estat la normalització de l'ús de la llengua catalana en el si de la Universitat» (Bibiloni, 1988: 70). A la dècada dels noranta Joan Melià publicava a *Escola Catalana* (número 289) l'article «La llengua catalana a la Universitat de les Illes Balears», en què feia balanç del paper capdavanter d'aquesta institució com a model de «normalitat a seguir o, en tot cas, com la institució més avançada en aquest aspecte» (p. 25).

4. Conclusions

En els vint anys que ocupa el període d'estudi d'aquest article, la societat illenca passava de ser fonamentalment catalanoparlant a viure els primers símptomes de nativització de l'espanyol entre el jovent. Mentrestant, i a partir de la Constitució espanyola, s'aproven els estatuts d'autonomia i les lleis de normalització lingüística. La societat balear d'aleshores acceptava l'encunyament del terme *català* als textos legals, a diferència del que succeïa al País Valencià, on reeixia la denominació particularista.

En el context de l'àrea lingüística catalana triomfava el concepte *normalització lingüística* per a denominar un conjunt d'accions organitzades a l'entorn de la recuperació de la llengua del país.

Al voltant de l'Obra Cultural Balear i de les revistes *Lluc* i *El Mirall*, amb

la presència de la universitat balear, es produïa un corrent de pensament per a la recuperació de l'espai lingüístic. Mentre que les polítiques governamentals del Principat engegaven campanyes de sensibilització lingüística i programes d'ensenyament d'adults per tal d'implicar tota la societat en el que hauria de ser el macroprocés cap a la normalitat, les Illes Balears, mancades de veritables fets institucionals, adoptaven i adaptaven, a través de l'Obra Cultural Balear, les següents accions: adaptació, el 1987, del material de la Generalitat *Digui, digui...* (1983) per a adults; posada en marxa de la Campanya de Normalització lingüística, el 1989, seguint el lema que el 1982 havia promogut la Generalitat de Catalunya, i la recepció de tots els canals audiovisuals en català, entre d'altres.

En aquest context s'inscriuen els articles en premsa de dos lingüistes illencs, Gabriel Bibiloni (des de la universitat) i Joan Melià (en l'ensenyament secundari). La producció mediàtica d'aquests lingüistes tracta de la conscienciació lingüística de la població (urgència de revertir actituds negatives entre els parlants). Denuncien tant l'apatia normalitzadora del Govern autonòmic com la presència de les forces de descompactació grupal.

Els articles de Gabriel Bibiloni se signifiquen, per una banda, per tractar temes sociohistòrics a propòsit dels elements simbòlics d'una comunitat lingüística (el nom de la llengua i la bandera); per l'altra, per reflexionar sobre normativa i proposar-ne solucions (toponímia, qüestions ortogràfiques i llengua estàndard, principalment en el seu ús mediàtic). Quant als escrits de Joan Melià, es refereixen als moviments organitzats de mestres per a la catalanització de l'ensenyament, així com a l'anàlisi dels (des)propòsits institucionals en matèria de normalització lingüística: regionalització dels llibres de text i manca d'accions governamentals coordinades.

L'obra periodística d'aquests dos autors, que s'emmarca dins el corrent crític de la sociolingüística catalana, contribueix a l'estudi de la història social de la llengua catalana al segle xx.

Bibliografia

- ARACIL, Vicent (1982). *Papers de sociolingüística*. Barcelona: Edicions de La Magrana.
- BIBILONI, Gabriel (1977). «La senyera de la discòrdia». *Lluc*, núm. 670, p. 7-9.
- BIBILONI, Gabriel (1977). «La senyera de la discòrdia (II)». *Lluc*, núm. 675, p. 14-17.
- BIBILONI, Gabriel (1978). «La senyera de la discòrdia (III)». *Lluc*, núm. 679, p. 30-32.
- BIBILONI, Gabriel (1979). «La ciutat de Mallorca. Consideracions sobre un topònim». *Randa*, núm. 9, p. 25-30.
- BIBILONI, Gabriel (1985). «L'article dels topònims». *Randa*, núm. 18, p. 111-137.
- BIBILONI, Gabriel (1987). «Les conclusions i la conclusió». *El Mirall*, núm. 5, p. 15-16.
- BIBILONI, Gabriel; ARTIGUES, Antoni (1987). «L'unilingüisme de la nació catalana: una restitució pendent». *Mallorca, ara*. Palma: Fundació Emili Darder.
- BIBILONI, Gabriel (1988). «Universitat, llengua i societat a les Illes Balears». *Caplletra*, núm. 3, p. 69-78.
- BIBILONI, Gabriel (1990a). «Feina de qui?». *Lluc*, núm. 758, p. 13-14.
- BIBILONI, Gabriel (1990 b). «La llengua a Mallorca en un moment crucial». *Serra d'Or*, núm. 366, p. 28-30.
- BIBILONI, Gabriel; JOAN, Bernat (1994). *Fer una llengua és fer una nació*. Mallorca: Germania.
- BIBILONI, Gabriel (1997). *Llengua estàndard i variació lingüística*. València: Edicions Tres i Quatre.
- CALAFAT, Rosa (2010). *Torcebraç entre dues cultures. De l'ecosistema de les llengües: de discursos i de percepcions*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- CENC (1989). *L'ensenyament, eina bàsica de la catalanització*. Palma: Comissió per a l'Ensenyament i Normalització del Català.
- LLADÓ, Miquel; ESTELRICH, Pere (1987). «Debat sobre política cultural i lingüística». *El Mirall*, núm. 9, p. 11-12.
- MARÍ, Isidor (1987). «El II Congrés i les nostres illes». *El Mirall*, núm. 5, p. 5-6.
- MARÍ, Isidor (2011). «De la normalització a la sostenibilitat: els límits de la planificació de l'estatus». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 21, p. 83-94.

- MELIÀ, Joan (1986a). «El nou Decret, una oportunitat tudada». *APLEC*, núm. 2, p. 13-14.
- MELIÀ, Joan (1986b). «Tots els animals són iguals, però alguns animals són més iguals que d'altres». *Pissarra*, núm. 39, p. 28.
- MELIÀ, Joan (1987a). «De l'odiada llengua». *El Mirall*, núm. 2, p. 14-15.
- MELIÀ, Joan (1987b). «L'oculta coherència». A: *Mallorca, ara*. Palma: Fundació Emili Darder, p. 273-279.
- MELIÀ, Joan (1989). «La tortuosa i llarga singladura a Itaca. O l'ensenyament en català a BUP i FP». *El Mirall*, núm. 27, p. 26-31.
- MELIÀ, Joan (1992a). «La Llengua catalana a la Universitat de les Illes Balears». *Escola Catalana*, núm. 289, p. 25-27.
- MELIÀ, Joan (1992b). «La política lingüística a les Balears». A: *La llengua als Països Catalans*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, p. 49-85.
- MIR, Antoni; BOSCH, Francesca; MAGRINYÀ, Josep M. (1987). «A manera de resum». *El Mirall*, núm. 5, p. 9-10.
- MOLL, Aina (2001). *Francesc de Borja Moll. Semblança biogràfica*. Barcelona: IEC. [consulta: desembre de 2019]. Disponible a: https://taller.iec.cat/filologica/documents/amm/MollA2001_FrancescDeBorjaMollSemblansaBiografica.pdf
- NINYOLES, Rafael (1971). *Idioma i prejudici*. Palma: Ed. Moll (Raixa).
- POLANCO, Lluís (1984). «La normativa al País Valencià. Problemàtica i perspectives». A: CABRÉ, M. Teresa; MARTÍ, Joan; SOLÀ, Joan (eds.). *Problemàtica de la normativa del català. Actes de les primeres jornades d'estudi de la llengua normativa*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 107-146.
- PRATS, Modest; ROSSICH, Albert; RAFANELL, August (1990). *El futur de la llengua catalana*. Barcelona: Ed. Empúries.
- SÀNZEZ, Carme; MIR, Antoni (1987). «Digui, digui... Curs multimèdia de català. Presentació». *El Mirall*, núm. 0, p. 41.
- VALLVERDÚ, Francesc (1986). *La normalització lingüística a Catalunya*. Barcelona: Editorial Laia.
- VERD, Sebastià (1987). «La normalització no ha arribat als mitjans de comunicació». *El Mirall*, núm. 5, p. 17-18.

Sumari

Pròleg. La importància de la divulgació de la normativa	5
<i>M. Teresa Cabré Castellví (UPF, IEC)</i>	
Pròleg	7
<i>Nicolau Dols Salas (UIB, IEC)</i>	
Presentació	11
<i>Daniel Casals i Martorell (UAB, SCLL)</i>	
<i>i Mar Massanell i Messalles (UAB, IEC)</i>	
Pompeu Fabra, entre la ciència i la política	31
<i>Joan Martí i Castell (URV, IEC, RABLB)</i>	
L'ensenyament del valencià en la premsa durant la Segona República (1931-1936)	55
<i>Josep Daniel Climent Martínez (IES Cid, UOC)</i>	

La «Secció filològica» (1956-1960), de Mateu Piguillem i Casadejust, a <i>Jovenívola</i> , butlletí interior de l'Orfeó Català	85
<i>Mar Massanell i Messalles (UAB, IEC)</i>	
<i>Català de primera mà</i> (1982-1983), de Televisió Espanyola a Catalunya. La transmissió de la normativa lingüística als mitjans audiovisuals	149
<i>Daniel Casals i Martorell (UAB, SCLL)</i>	
L'ensenyament del valencià a través de les revistes locals i dels BIM (butlletins d'informació municipal) al voltant de la Transició democràtica (1970-1990)	195
<i>Emili Casanova Herrero (UV)</i>	
Ideologies i tries lingüístiques a la Mallorca del segle xx (1970-1990), a través dels articles de premsa dels lingüistes Gabriel Bibiloni i Joan Melià	281
<i>Rosa Calafat Vila (UIB)</i>	
<i>Digui, digui...</i> , primer curs multimèdia d'aprenentatge de català per a no catalanoparlants	301
<i>Joan Melcion Ténas (UAB)</i>	
<i>Estira la llengua!</i> (2012-2016): despertant la militància lingüística des de la ràdio pública d'Andorra	325
<i>Agustí Mas i Montroig (Ràdio i Televisió d'Andorra, 2006-2016)</i>	
El pes de la norma en la societat i el mandat de l'ortografia: <i>El gran dictat</i>	347
<i>Marc Guevara Claramunt (UAB)</i>	

«Ras i curt» (<i>Vila Web</i>). Ensenyar llengua en un país de llenguaferits <i>Jordi Badia (Vila Web)</i>	371
«De tomats i tendurs: les nostres paraules», de l' <i>Informador de la Costera</i> <i>Vicent F. Garcia Perales (UCH-CEU)</i>	393
La columna «Pren la paraula», de Josep Lacreu, al diari <i>Levante-EMV</i> : arguments per a un model de llengua en un marc d'usos inconsistents <i>Josep Àngel Mas Castells (UPV)</i>	451
<i>Tenim paraula</i> : les píndoles educatives d'InfoTV <i>Francesca Romero Forteza (UPV)</i>	475
El català de l'Alguer als mitjans de comunicació. Entrevista a Miquel Serra <i>Agustí Mas i Montroig</i>	493
Resums	507
Abstracts	517
Curriculum dels editors i dels autors	527

El llibre *Els mitjans escrits i audiovisuals com a formadors lingüístics* completa la trilogia iniciada per *L'extensió social de la normativa als mitjans de comunicació* (2018) i continuada per *La premsa, la ràdio i la televisió com a agents difusors de coneixements lingüístics* (2020), publicats en aquesta mateixa col·lecció. Editat per Daniel Casals i Martorell i Mar Massanell i Messalles, el volum que el lector té a les mans està encapçalat per dos pròlegs, un de Maria Teresa Cabré Castellví, presidenta de l'Institut d'Estudis Catalans, i un altre de Nicolau Dols, president de la Secció Filològica; una presentació dels curadors, i un capítol marc de Joan Martí i Castell. Com a resultat d'un projecte de recerca sobre aquesta línia, el nucli del llibre el conformen dotze estudis monogràfics d'espais sobre la llengua catalana que els mitjans de comunicació han difós durant el segle xx i començament del segle xxi. Completa aquest volum una entrevista al periodista i divulgador lingüístic alguerès Miquel Serra.

